

VERLOREN IN SCHULD

Kerstpreek zondag 25 december 2011

ds. Gerard Rinsma, predikant protestantse gemeente Roermond

Als ik goed tel, is dit mijn 25ste kerstpreek. En als ik die van de kerstnacht er bij reken, dan kom ik op 49. Ja, één keer moest ik in mijn eerste gemeente verstek laten gaan, omdat we zelf net een kind hadden gekregen. Ook dat is al 24 jaar geleden. En dus had ik gemakkelijk een oude preek kunnen pakken; ik heb er nog één liggen speciaal voor een witte kerst. Een groene kerst. Maar ik heb dat niet gedaan. Ook heb ik geen preek van internet geplukt. Had ook gekund. Maar ook dat heb ik niet gedaan. Want ik wil u als hoorder geen knollen voor citroenen verkopen. U bent gekomen. Jullie. Speciaal hier naar toe. Alleen of met familie. Met herinneringen aan hoe het vroeger was, met verwachtingen hoe het nu zal zijn. Mooie muziek, een volle kerk, een groot koor, veel kinderen. En het oude verhaal, dat elk jaar ons uitnodigt om opnieuw te horen, te luisteren naar de geboorte van een bijzonder kind. In de wieg gelegd om ons te redden. Maar zei Marinus van den Berg: *Geen enkele Kerst is hetzelfde al kunnen ze op elkaar lijken. Elk jaar is hetzelfde kerstverhaal anders, want jij bent anders.*

En daarom kan ik ook niet een preek uit het laatje trekken: u bent anders, ik ben anders. En voor mij is dit jaar geen witte, maar een zwarte kerst. De Limburger kleurde vorige week haar voorpagina in het zwart en schreef met koeienletters erboven: Schade en schande. Het rapport Deetman heeft vlak voor kerst het misbruik van de kerk in kaart gebracht. 10.000-20.000 slachtoffers van katholieke geestelijken, 800 tot 1000 daders, waarvan 105 nog in leven. En dat niet alleen, ook kwam aan het licht dat de kerk al die jaren wist van het misbruik.

Ik hoor u denken. Maar dat betreft toch de katholieke kerk? Daar horen wij toch niet bij? Wij zijn toch protestant?

Dat dacht ik ook, totdat ik merkte dat ik door de buitenwacht op één hoop geveegd werd. Ik wilde een poster in het buurtgebouw ophangen, maar kreeg geen toestemming, omdat het van de kerk was. Ja, maar, begon ik nog, ik ben niet katholiek, ik ben protestant. Het hielp niet. Ik kon 100 x dominee zijn, ze was klaar met de kerk.

En toen besepte ik opeens hoe een 'goede' Duitser zich na de oorlog in ons land moet hebben gevoeld. Mijn vrouw, toen die voor het eerst een 4-mei-herdenking bijwoonde. Ook al had ze er part noch deel aan, ze hoorde wel tot het volk, dat. 'Collectieve schuld' noemden we dat na de oorlog. En ook al kun je veel op dat begrip 'collectieve schuld' afdingen¹, zegt de volkswijsheid niet: één rotte appel in de mand maakt het gave fruit te schand? En dan kan een banaan wel zeggen, dat hij geen appel is, hier in het zuiden vormen bananen maar één procent van de fruitmand.

En het is mijn ervaring, hoe meer je probeert je straatje schoon te vegen, hoe meer je jezelf probeert vrij te pleiten, zeggen dat het Eva was en noem maar op, des te harder worden we erop vastgepind en op afgerekend. En hoe meer je beweert er niet bij te horen, des te harder zullen andere roepen: maar je hoort toch ook tot een kerk? Nee, tegenover een boze buitenwacht heeft ontkennen geen zin. We hebben er mee te 'dealen', dat we buiten onze wil om besmet zijn geraakt. Onze naam bezoedeld, ons blazen besmeurd. En opeens schoot mij die zin te binnen. Uit dat mooie kerstlied. *Stille nacht, heilige nacht! Vreed' en heil wordt gebracht aan een wereld, verloren in schuld.* Verloren in schuld. Eigenlijk zijn dat twee dingen. Want schuld kennen we al-

¹ Firet, zeven weerbarstige woorden in het christendom, pg 42. Wil men met 'collectieve schuld' zeggen, dat het Duitse volk in meerderheid (eventueel door als meerderheid te zwijgen) het toeliet dat er mensen aan de macht kwamen die het onrecht tot recht verhieven, dan heeft het spreken over collectieve schuld van die meerderheid enige zin. Maar men zou beter kunnen zeggen dat er dan een collectieve situatie van ongerechtigheid bestaat waaraan velen door actieve participatie of door zwijgen en een andere kant uit kijken aandeel hebben. Wiersinga, met wiens beschouwing over collectieve schuld ik instem, zegt: 'De politieke zonde is naar haar wezen medeplichtigheid. Het gaat dan niet over wat anderen plegen, maar over wat een ieder zelf ermee doet' Ik kan schuldig zijn aan onrecht dat door handen van anderen bedreven wordt, namelijk dan, als ik zweeg toen ik had moeten spreken. Een passieve opstelling, bijv. in het politieke leven, kan leiden tot medeplichtigheid en tot medeschuldige zijn. Beter dan van collectieve schuld kunnen we spreken van gemeenschappelijke verantwoordelijkheid. Bijvoorbeeld van de verantwoordelijkheid van de mensen van de 'eerste en de tweede wereld' tegenover de mensen van de 'derde wereld'; de gemeenschappelijke verantwoordelijkheid van de mensen voor de wereld en voor allen die daarin Leven. De vraag waar ik dan mee te maken krijg is deze: aanvaard jij jouw aandeel in de gemeenschappelijke verantwoordelijkheid voor mensen die honger hebben, die onrecht moeten verdragen, die door vernietiging bedreigd worden?

lemaal. Ook als we geen hypotheek hebben, dan kunnen we nog wel heel erg rood staan. Maar verloren in schuld, betekent dat je er niet meer op eigen kracht uit kunt komen. Dat de schulden zich zo opgestapeld hebben, dat je ze niet meer kunt aflossen. In het oude Israël had je dan alleen nog de mogelijkheid om jezelf als slaaf te verkopen. In de hoop dat je ooit door een familielid vrijgekocht zou worden.² Tegenwoordig mag je blij zijn met de voedselbank, die voor bepaalde tijd te eten geeft.

Maar er is ook andere, niet materiële schuld. Ereschuld³. Dat je het aan je stand verplicht bent om die te in te lossen. En morele schuld. Die je oploopt, als je te kort geschoten bent. Of willens en wetens hebt gedaan alsof je neus bloedt, als je weg hebt gekeken, in de doofpot gestopt, onder het kleed gemoffeld of met de mantel der liefde hebt bedekt. Vroeger noemden we dat 'zonde'. En ook daar kun je zo in verstrikt raken, zo'n schuld op je stapelen, dat je er op eigen kracht niet meer uit kunt komen. Maar niet alleen als enkeling, maar ook collectief, als volk, als land, als kerk. Maar hoe? Door mijn toga naar een stomerij te brengen om het te laten reinigen?

Het lied gaat verder. *Hulploos Kind, heilig Kind, dat zo trouw zondaars mint.* Hoe vaak heb ik niet over die regel heen gezongen? En gedacht: zondaars, dat zijn de anderen. En tegelijk: daar wil ik niet bij horen, daar wil ik niet mee gezien worden.⁴ U

² Leviticus 25:47-48 Wanneer het vermogen van een vreemdeling of bijwoner bij u toeneemt, en uw broeder bij hem verarmt en zich aan die vreemdeling of bijwoner bij u, of aan iemand die uit een geslacht van vreemdelingen afkomstig is, verkoopt, ⁴⁸ dan zal hij, nadat hij zich verkocht heeft, recht van lossing hebben: een van zijn broeders mag hem loskopen;

³ Gepubliceerd: dinsdag 29 november 2011 Een grote groep militairen die op vroegere missies gewond is geraakt, zal worden gecompenseerd. Minister Hans Hillen (Defensie) liet dinsdag weten dat de benodigde 110 miljoen euro beschikbaar is om de ereschuld af te lossen. Het bedrag komt voornamelijk uit het budget van het ministerie van Buitenlandse Zaken; 3 miljoen wordt betaald door Defensie. Nu de financiering rond is, moet een regeling worden uitgewerkt voor de veteranen. Hillen streeft ernaar met de compensatie een einde te maken aan langslpende zaken en om snel uit te betalen. De ereschuld is bedoeld om militairen te compenseren die voor juli 2007 gewond zijn teruggekomen van een missie. Sommigen van hen procederen al jaren voor een schadevergoeding, bijvoorbeeld omdat zij kampen met een zogenoemde posttraumatische stressstoornis. (PTSS).

Militairen die na juli 2007 gewond zijn geraakt tijdens een uitzending, vallen onder nieuwe regels. Door de 'oude' groep nu ook te compenseren, wil Defensie de problemen voor eens en altijd oplossen.

⁴ Vereniging Geloofsgemeenschap 't Zand Jan van Adrichem-gehuwd priester te Amersfoort De kerk van bisschop Eijk vertoont trekken van een sektarische beweging. Daar wil ik niet bij horen. Jarenlang proberen we het uit te houden met deze ontwikkelingen, maar er komt een grens. Een grens die we steeds opschuiven, omdat we van binnenuit de deuren open willen houden en ons niet de kerk uit laten jagen. Maar hoe lang blijven we nog geloofwaardig door officieel bij dit soort kerk te blijven? Dit alles gaat in tegen de geest van Jezus, die juist zocht wat verloren was en die ver" worpen werd, omdat hij mensen boven regels stelde. "

toch ook niet? Ja toch. Hoor je toch heel vaak zeggen: daar wil je niet mee gezien worden, daar wil je niet bij horen?

Zo las ik op internet: *‘Toen ik al die verhalen over alcoholgebruik van mijn leeftijdgenoten las, dacht ik: dat nooit! Daar wil ik niet bijhoren. Dus het werd tijd om in te grijpen.’* Waar wil ze dan wel bij horen? *“Bij mensen die tevreden op hun leven kunnen terugblikken. Die hun leven hebben opgepakt en er iets van gemaakt hebben!”*⁵

Toen ik dat las, dacht ik: stel je voor dat God zo zou denken? Over ons? Dat Hij alleen bij ons zou willen horen, als we leven ons leven zouden hebben opgepakt en er iets van gemaakt zouden hebben!” Alleen naar ons toegekomen zou zijn, als we succesvol met onze talenten hebben gewoekerd? Zou het dan überhaupt wel kerst zijn geworden?

Maar wat weten we van God? Toch alleen dat wat we in de bijbel over hem lezen. Toch alleen, wat Jezus ons over hem heeft verteld. Toch alleen wat evangelisten over hem berichten. *Want zo lief had God had de wereld, zo gaat het verhaal, dat Hij haar in Zijn armen sloot en een kind schonk aan ons allemaal.*

Dat hebben we in de kerstmusical gezongen. Maar de bijbel gaat verder en vertelt over dit kind:

*Hij die de gestalte van God had, hield zijn gelijkheid aan God niet vast, maar deed er afstand van. Hij nam de gestalte aan van een slaaf en werd gelijk aan een mens. En als mens verschenen, heeft hij zich vernederd en werd gehoorzaam tot in de dood—de dood aan het kruis.*⁶

Of zoals we vorige week hebben gezongen: *Gij die ons geworden zijt, taal en teken in de tijd, al uw glorie legt Gij af.*⁷ Je zingt er zo gemakkelijk over heen. Maar weet u wat dat betekent? Je doet vrijwillig afstand van je privileges, van je voorrechten, van je positie. En waarom? Om bij ons te horen. Om ons leven te delen. Ons kwetsbaar en onzeker bestaan, maar ook onze vuile handen. En waarom? Om ons vertrouwen te winnen. Te herwinnen.

⁵ <http://www.schaalvanrichter.nl>

⁶ Fil. 2:2

⁷ Gezang 135:3 Hoor de eng'len zingen d'eer

Want wie op afstand blijft staan en schone handen wil houden, zal nooit de ‘heats and Hinds’ van de bevolking winnen. Dat is het geheim geweest van de Nederlandse soldaten, van de ‘Dutch approach’ in Afghanistan. Maar het is ook het geheim van kerst. Als God op afstand was gebleven en vanachter zijn computer zijn onbemande vliegtuigjes naar ons had gedirigeerd, hoe zouden wij hem dan ooit kunnen vertrouwen? Want dat is het verschil tussen Kim Jung Il en Vaclav Havel, dat is het verschil tussen keizer Augustus en de God van Israël. Waar de één vanuit onbereikbare hoogte zijn decreten afvaardigt en de massa’s dirigeert, daar werd Havel de stem van het geweten, die het vertrouwen van de bevolking won.

Daarom gaan legerpredikanten met de soldaten mee op oefening. Gaan ze mee op patrouille. Op survival. Om hun vertrouwen te krijgen, te winnen.

En als we geloven dat God in Jezus Christus mens is geworden, Immanuël, betekent dat dan niet dat Hij heeft gekozen om op een zelfde manier ons vertrouwen te winnen, ter herwinnen? Alsof Hij zwaaiend met een witte vlag naar ons toekomt. “Zullen we het vuren staken en vrede sluiten?”

En misschien is dat de enige weg voor ons als kerk om de schade te herstellen. Als we ons hebben verloren in schuld. Dat we al onze glorie af leggen. Zoals een werkgroep slachtoffers misbruik voorstelde om in de kerstnacht in plaats van wit paarse stola te dragen. Misschien gebeurt dat wel vanzelf, omdat veel mensen de kerk de rug toekeren, omdat ze er niet langer bij willen horen.

Maar misschien krijgen we dan ook de kans om als kerk, opnieuw geboren worden, niet in een paleis, niet in een kathedraal, niet in een herberg, maar achteraf in een stal.